

Descoberta de dues sitges ibèriques a Saus (Alt Empordà)

JOSEP CASAS I GENOVER

Cap a l'any 1978, amb motiu dels treballs d'aixamplament d'un camí rural situat a uns 200 m. a l'oest del nucli de Saus, es van posar al descobert dues sitges ibèriques que quedaren tallades en el marge del camí. Al cap de 2 anys, i després de varies converses amb el propietari del terreny veí del camí, vam obtenir el seu permís per excavar les dues sitges, quan algú ja havia començat a treure material arqueològic del seu interior. Sortosament, tal com vam poder comprovar més endavant, la part destruïda per les màquines i pels excavadors clandestins era ínfima.

Els treballs d'excavació els vam portar a terme juntament amb V. Soler i Fusté i amb el recolzament del Servei d'Investigacions Arqueològiques durant el mes de desembre de 1980, perllongant-se les tasques de classificació, inventari i estudi dels materials durant el mes de gener del 1981.

Tal com acabem de dir, les sitges estaven situades en el marge d'un camí que es troba a la vora dreta de la depressió formada per la riera de Saus, actualment d'un cabdal d'aigua molt petit, però antigament bastant més gran a l'escórrer-se per ella les aigües de l'estany de Camallera. Fou a l'entorn d'aquest estany on ja des d'època antiga van aixecar-se diverses cabanes que testimonien l'ocupació i aprofitament del terreny i dels recursos de la llacuna. Fins ara s'han localitzat, com a testimonis més antics, les restes d'una cabana de la segona Edat del Ferro (1), i dos murs d'una altra cabana ibèrica de cronologia imprecisa descoberts i tallats l'any 1981 al fer-se una rasa per a conducció d'aigües a l'extrem sud-est de l'antic estany.

Per altra banda, les dues sitges que ara ens interessen no són les úniques descobertes a l'àrea. Ben a la vora d'elles se'n van poder excavar altres entre els anys 1974 i 1975 al fer-se la moderna carretera d'Orriols a l'Escala. Cal suposar que les dues sitges escavades per nosaltres no estaven aïllades. De fet,

en el camp en el que es troben poden recollir-s'hi fragments de ceràmica ibèrica a torn i a mà i en el del costat són visibles taques de cendres que podrien correspondre a altres sitges del mateix conjunt.

L'EXCAVACIÓ

Al trobar-se en un marge i estant rebentades les parets de la part sud, la que dona al camí, hauria estat possible i segurament més senzill excavar cadascuna de les sitges des de fora, la qual cosa hauria estalviat el moviment de les terres del seu damunt. Però a l'observar-se que cada sitja tenia una estratigrafia de reompliment molt sencera i clara vam preferir obrir una cala de 5 m. de llargada i 1 m. d'amplada, malgrat els inconvenients que degut a la configuració del terreny això suposava. El límit Sud d'aquesta cala quedava marcat i tallat pel marge del camí. D'aquesta manera l'excavació es va poder fer estratigràficament des del nivell superficial, podent dibuixar la secció exacta de les diferents capes dipositades.

El primer nivell, de 50 cm. de potència aproximadament, estava format per la capa de terres de llavor i terres argiloses de composició idèntica però molt dures (Lam. I, ns. 1 i 2 respectivament). A la part baixa d'aquest nivell, reposant en alguns llocs damunt la roca natural (núm. 4) o damunt un estrat de terres groguenques molt dures, va aparèixer un mur de pedra seca bastant destruït el qual deuria formar part d'una cabana a l'interior de la qual es trobarien les sitges.

Ja a l'interior de la primera sitja, el primer estrat del reompliment (en aquest cas, l'últim, segons l'ordre en que va dipositar-se), estava format per terres argiloses, molt dures i de color groguenc a l'haver-se barrejat amb terra procedent de la descomposició de la roca natural. En aquest nivell els fragments de ceràmica eren molt nombrosos, sobretot els d'àmfora de boca plana.

Per sota d'aquest estrat se'n trobava un altre completament estèril quant a ceràmica (núm. 6 de la sitja 1), però format tot ell amb les restes del re-

(1) PONS BRUN, E. *Un fons de cabana trobat a les excavacions de Camallera*, a *Revista de Girona*, 79, ps. 105-100. Girona, 1977.

vestiment d'un mur o d'una teulada de canyes o vims. Aquest revestiment era de fang cuit, vermellós, i conservava les empremtes d'aquelles plantes.

Aquest estrat reposava damunt un tercer (núm. 7), format per sorra groga molt dura a la part central de la sitja i més tova vora les parets. Era completament estèril i juntament amb l'anterior marcava la separació entre el que veurem seguidament i

el primer de tots, ambdós caracteritzats per contenir gran quantitat de fragments de ceràmica, que d'altra banda pertanyien als mateixos vasos, alguns dels quals van poder ser reconstruïts.

Com dèiem, doncs, el quart nivell (núm. 8 de la sitja 1), contenia nombrosos fragments de ceràmica i constituïa un reompliment format per terres de color marró, toves i amb moltes pedres de dimen-

SITJA 1

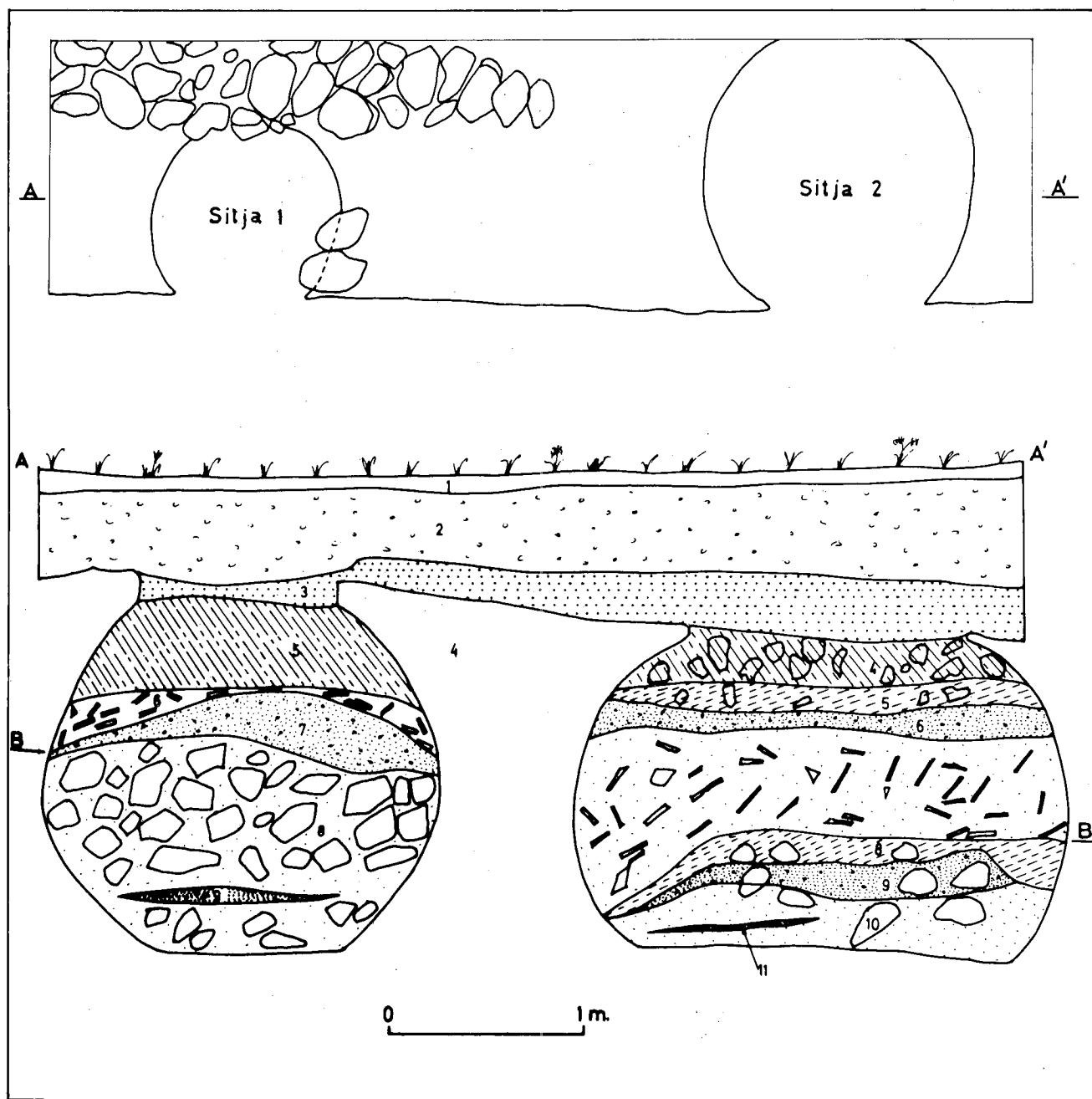
	VORES		BASES		NANSES		SENSE FORMA		PECES SENCERES (Nombre de fragments que les formen)
	Decorat	No decorat	Decorat	No decorat	Decorat	No decorat	Decorat	No decorat	
Ceràmica àtica						1		6	
Ibèrica a torn oxidada	4	20		30	2	1	69	27	1 (6 frg.) 1 (93 frg.)
Ibèrica a torn grisa		6				1		52	
Ceràmica pasta "sandwich"				1					
Àmfora boca plana		27				32		1.934	
Ceràmica ibèrica a mà	4	33		19			19	394	1 (27 frg.) 1 (10 frg.)
Ceràmica jònica			9						
Grisa pseudo-focea		5						5	
Morter massaliota				1				2	
Àmfora etrusca						1			
Ceràmica ibèrica amb pintura blanca							5		

QUADRE RESUM DEL MATERIAL CERÀMIC DE LA SITJA NÚM. 1

SITJA 2

	VORES		BASES		NANSES		SENSE FORMA		PECES SENCERES (Nombre de fragments que les formen)
	Decorat	No decorat	Decorat	No decorat	Decorat	No decorat	Decorat	No decorat	
Àtica	2	6	3			3	1	7	
Ibèrica a torn oxidada	1	16		52	2	11	5	2	1 (6 frg.) 1 (157 frg.)
Ceràmica ibèrica amb pintura blanca							6		
Ibèrica a torn grisa		3						52	
Àmfora boca plana		1						804	
Ceràmica ibèrica a mà	14	33		19		7	26	379	1(11 frg.) 1(19 frg.) 1(4 frg.)
Ceràmica a mà, brunyida	5	7					11	2	

QUADRE RESUM DEL MATERIAL CERÀMIC DE LA SITJA NÚM. 2

Làmin. I - Planta i seccions de les dues sitjes. La secció B-B correspon al nivell actual del camí.

sions regulars. A la part central d'aquest estrat hi havia una petita capa de cendres procedents d'una llar.

Quant a la segona sitja, l'estratigrafia del seu reompliment és molt semblant a la de l'anterior. El primer estrat del seu interior (núm. 4, sitja 2), està format per terra argilosa no massa dura, amb moltes pedres i algun fragment de ceràmica. Per sota d'aquest estrat en va aparèixer un altre de terra cendrosa, també amb algunes pedres i amb fragments de ceràmica de les mateixes peces i vasos del nivell anterior, el qual en recobria un tercer format per sorra groga de la descomposició de les parets de la sitja barrejada amb cendres i fragments de ceràmica.

L'estrat més gruixut era el quart (núm. 7, sitja 2), format per cendres procedents d'alguna llar i molts fragments de fang cuit d'identiques característiques

als trobats a la primera sitja. En aquest estrat va aparèixer gran quantitat de ceràmica, la major part feta a ma, i molts dels fragments s'unien amb altres trobats en el nivell immediatament superior formant part de vasos que posteriorment es van poder reconstruir.

Un darrer estrat estava format per tres capes de terres molt semblants i força pedres. La primera d'aquestes capes es componia de terra argilosa, amb sorra i cendres (núm. 8, sitja 2); la segona era de sorra groga quasi estèril (núm. 9), i la tercera (núm. 10) era un barreig dels elements de les dues anteriors, amb argila, sorra fosca i cendres, i contenia algun fragment de ceràmica. Enmig d'aquesta última capa hi havia un tel de cendra completament negre (núm. 11, sitja 2).

MATERIAL DE LA SITJA NÚM. 1

Les restes ceràmiques i els diferents materials arqueològics recuperats a la sitja núm. 1, el seu tipus i característiques, es troben resumits en el quadre corresponent. De totes maneres, volem comentar breument aquells que són més representatius o que ens poden proporcionar la data d'abandó de la sitja. El mateix farem amb els de la segona sitja, resumits també en un segon quadre.

Làm. II, 1. - Meitat superior d'un gran vas de forma ovoide de ceràmica oxidada feta a torn i amb el llavi girat a l'exterior en forma de coll de cigne. Diàmetre vora: 25 cm. Pasta rosada, dura però de tacte farinós i ratllable amb l'ungla. Fractura recta. Les dues nanses estan decorades amb línies horitzontals de pintura vermella. També la superfície exterior està decorada amb faixes horitzontals de pintura vermella i, entre elles, amb ratlles horitzontals del mateix color. Trobem urnes idèntiques però sense decorar a Ullastret, juntament amb materials del s. IV a.C. (2).

Làm. II, 2. - Fragment del cos i llavi d'una urna ovoide de vora curta i llavi en forma de coll de cigne, exvassat i amb el coll no diferenciat. Diàmetre vora: 22 cm. Pasta rosada fosca, dura, compacta i de bona qualitat. Fractura recta. Tant d'aquesta forma com de l'anterior, encara que sense decoració, en trobem nombrosos paral·lels al Puig de Sant Andreu (Ullastret), associats amb materials del s. IV a.C., ceràmiques àtiques de la mateixa època i fragments d'àmfores del s. V a.C. (3).

Làm. II, 3 a 6. - Llavís i vores d'àmfores ibèriques de boca plana. La seva pasta és de color rosat, dura, compacta —a vegades amb algunes esquerdes a l'interior de la secció— i força ben depurada. La núm. 5 de característiques idèntiques a les altres, és diferenciada d'elles per la tècnica emprada en la seva cocció, la qual va donar una pasta del tipus anomenat "sandwich". El diàmetre de les vores d'aquestes àmfores varia entre els 12 i els 14 cm.

Làm. III, 1. - Coll i llavi d'una peça de ceràmica feta a torn i de grans dimensions. Diàmetre vora: 24 cm. Sembla una imitació de ceràmica grisa, fina, molt dura, ben depurada, lluenta a l'interior i mat a l'exterior. Fractura recta i fina. Els vasos d'aquesta producció són molt característics; tenen el coll llarg i ample, el cos globular i un peu alt molt semblant al coll (veure reconstrucció ideal en el requadre de la Làm. III). Han estat datats a finals del s. VI a.C., encara que la seva fabricació es va perllongar durant molts anys. Aquestes urnes han aparegut al sector A-I, Punt 1/69 de la necròpolis de Saint Julien, a Pezénas, amb ceràmiques àtiques datades entorn el 520-510 a.C., i a la tomba 15/69, zona D-III del mateix jaciment amb materials del s. IV

a.C. (4). També a Ensérune apareixen en contextes del s. VI a.C. (5).

Làm. III, 2. - Coll i llavi d'un vas de ceràmica grisa feta a torn idèntic a l'anterior. Diàmetre vora: 20 cm. Tanmateix, és molt possible que aquest fragment no formi part del coll, sinó del peu, tenint en compte la seva robustesa i orientació. En aquest cas caldria representar-lo al revés.

Làm. III, 3. - Base de ceràmica jònica. Diàmetre: 2'5 cm. Pasta de color rosat clar, dura, compacta, homogènia i ben depurada. Tota la seva superfície, tant la interna com l'exterior, està recoberta d'una engalba de color castany molt poc adherent. L'exterior, ademés, està decorat amb dues ratlles o faixes horitzontals de color blanc, mentre que en el fons apareix un cercle amb l'engalba de color més clar que la que recobreix la resta de les parets del vas.

Làm. III, 4. - Base d'un morter de procedència massaliota. Diàmetre: 26 cm. Pasta de color rosat clar o beige, bastant dura, compacta i amb moltes làmines de mica de grans dimensions (algunes tenen més de 2 mm. de diàmetre).

Làm. III, 5. - Fragment de vora d'un vas de ceràmica oxidada feta a torn, de forma molt semblant als núms. 1 i 2 de la mateixa figura. Diàmetre vora: 21 cm. A la paret interior conserva molt ben marcades les empremtes de tornejat. Pasta de color rosat, fina, dura, compacta, ben depurada i de fractura recta.

Làm. IV, 1. - Vas sencer fet a torn i cuit amb foc oxidant. Cos globular, coll curt i poc diferenciat i llavi arrodonit i exvassat; peu baix. Té una sola nansa que comença en el llavi i arriba fins a mitjant cos. La pasta del vas és de color rosat clar, dura, bastant compacta, homogènia i ben depurada. Fractura recta. Diàmetre vora: 15 cm.; Diàmetre base: 8 cm.; Altura: 14 cm.

Làm. IV, 2. - Base d'un vas tancat que deuria ser força semblant a l'anterior. El peu és poc marcat i la superfície de repós molt estreta i de secció triangular. Diàmetre: 6 cm. Pasta rosada, fina, dura, compacta i amb la fractura recta. Tant la paret interna com l'externa estan recobertes d'una engalba de color castany no massa espessa i poc adherent.

Làm. IV, 3. - Fragment de coll i vora d'un vas tancat fet a torn i amb el llavi girat a l'exterior. Diàmetre vora: 13 cm. Pasta de color rosat, bastant dura i amb fractura recta.

Làm. IV, 4. - Fragment corresponent a la meitat superior d'un vas fet a torn cuit en foc oxidant. Conserva una de les nanses que comença sota el llavi i mor al començament del cos. Diàmetre vora: 10'7 cm. Pasta de color rosat, bastant dura i amb fractura recta.

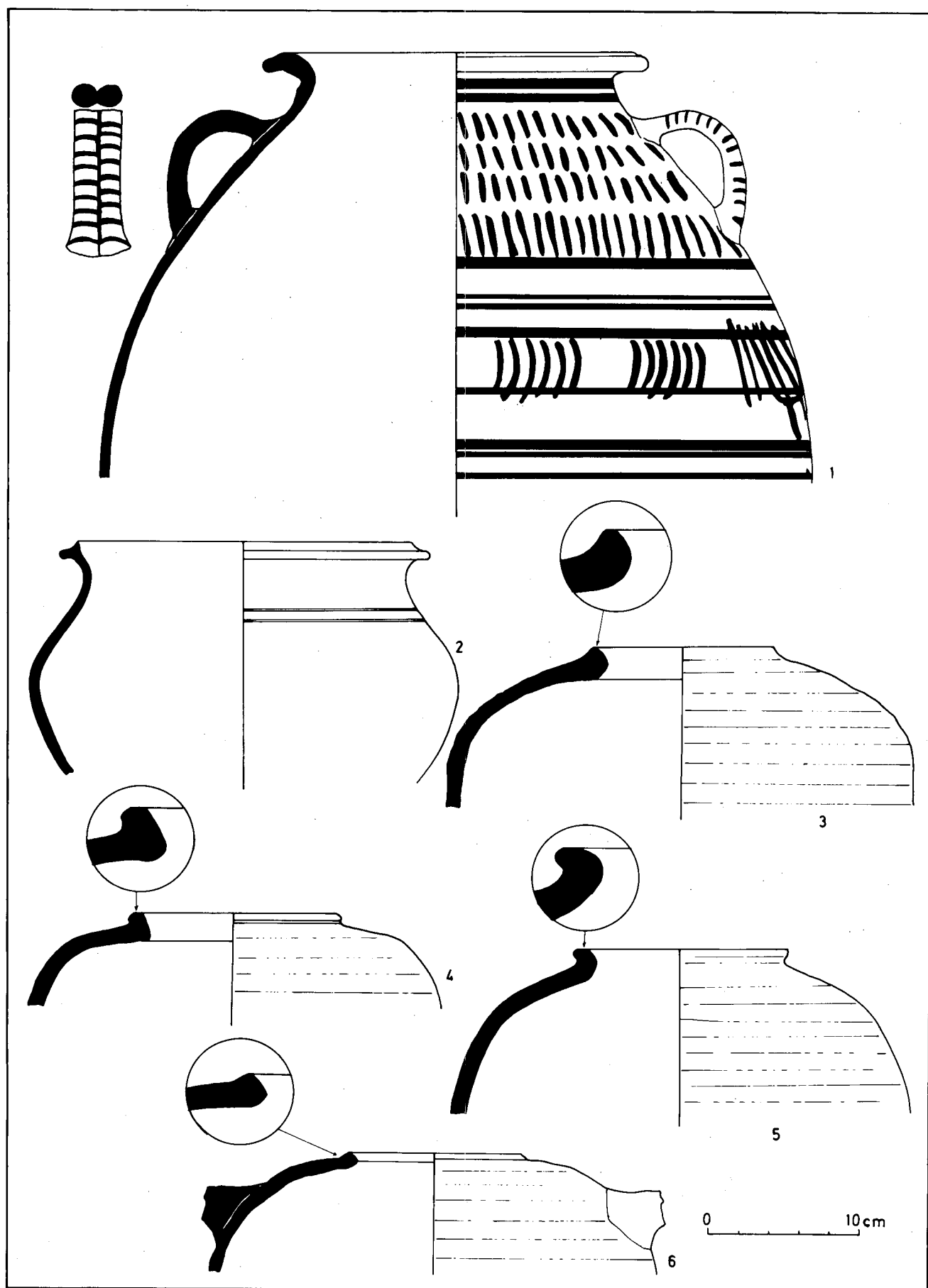
Làm. IV, 5. - Fragment de llavi d'un vas fet a mà. Diàmetre vora: 17 cm. Pasta de color negre, bastant dura, rugosa, mal depurada, amb desengreixant de quarç. Fractura irregular i rugosa al tacte.

(2) OLIVA PRAT, M. *Actividades de la Delegación Provincial del Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas de Gerona en 1955*, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, X, p. 344. Girona, 1955. Fig. 9, 1 *Actividades...* a A.I.E.G. XI, p. 297, fig. 295. Girona 1956-57.

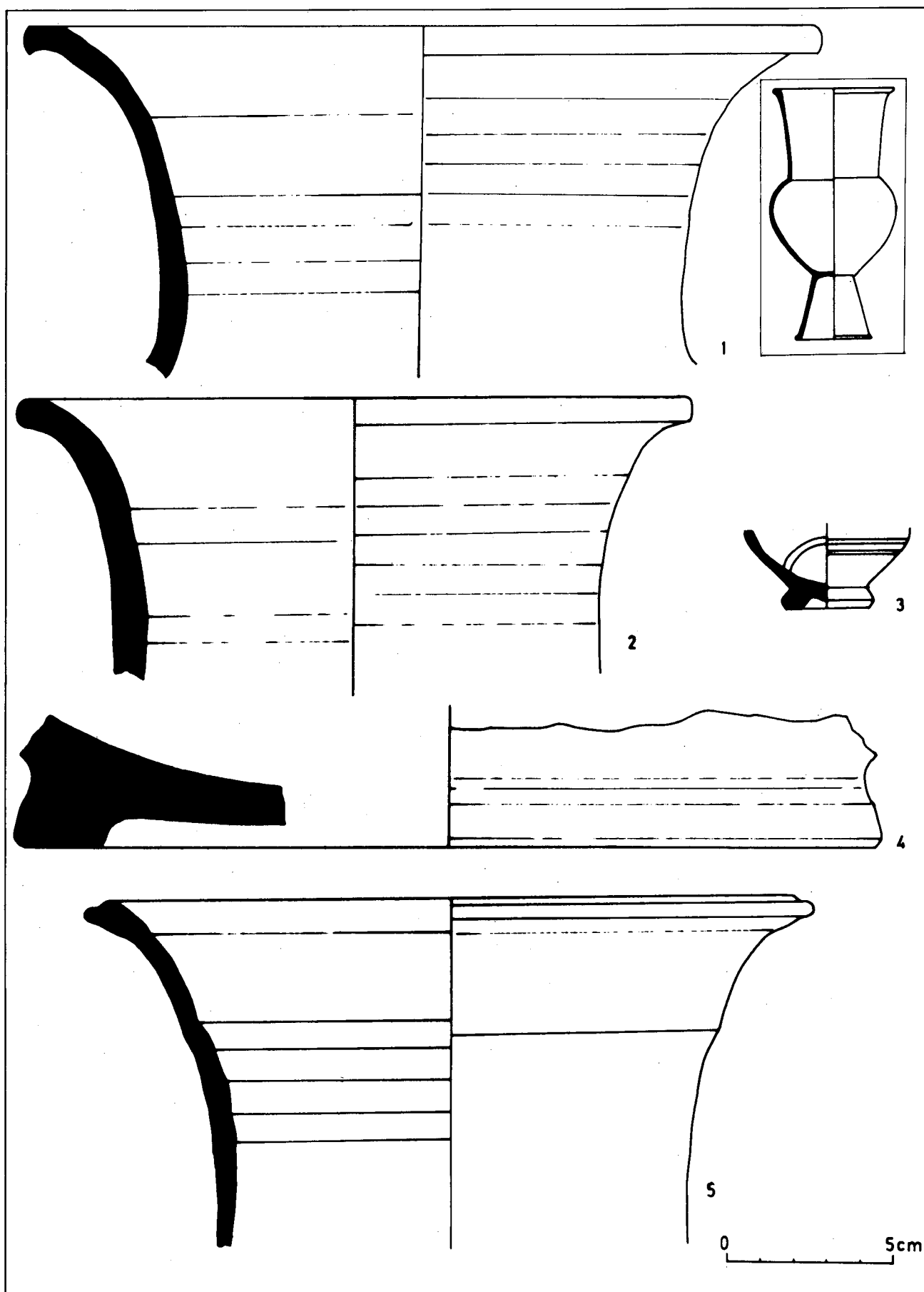
(3) OLIVA, *Actividades...* citat, ps. 344 i 346, fig. 9, 1. Girona, 1955. OLIVA, *Actividades...* citat, p. 297, fig. 295. Girona, 1956-57.

(4) CH. LLINÀS; A. ROBERT. *La nécropole de Saint-Julien à Pézenas. Fouilles 1969-70*, a *Revue Archéologique de la Narbonnaise*, IV, 1971. ps. 8-10, fig. 17.

(5) H. GALLET DE SANTERRE. *Fouilles dans le quartier Ouest d'Ensérune (insula n.º X)*, a *Rev. Arch. de la Narbonnaise*, I, 1968, ps. 39-83.

Làm. II - 1 i 2) Urnes ibèriques fetes a torn, la primera d'elles decorada amb pintura vermella. 3 a 6) Àmfores ibèriques de boca plana.

Làm. III - 1 i 2) Urna de ceràmica grisa imitació de formes focées, procedent del S.E. de França. 3) Base de ceràmica jònica. 4) Base de morter massaliota. 5) Ceràmica a torn oxidada de forma semblant a les dues primeres d'aquesta làmina. Sitja núm. 1.

Làm. IV, 6. - Base d'un morter fet a torn. Diàmetre del peu: 13 cm. Pasta de color rosat rajol; molt dura i compacta, homogènia i amb alguns grans de calç. El fons intern està ple de petites pedres negres amb arestes. Prop del peu conserva un petit forat, potser degut a una reconstrucció de la peça en època antiga.

Làm. V, 1 i 2. - Fragments del llavi d'àmfores ibèriques de boca plana. El diàmetre de la boca de la primera és de 13 cm., mentre que el de la segona ens és desconegut al ser massa estret el fragment recuperat. Pasta de color rosat clar, compacta, no massa dura i ratllables amb l'ungla.

Làm. V, 3. - Fragment de vora d'un vas fet a torn, oxidat, amb la vora exvassada i llavi arrodonit. Diàmetre vora: 18'5 cm. Pasta rosada, força dura, compacta i amb fractura recta.

Làm. V, 4. - Fragment de vora d'un plat fet a mà -potser una tapadora-, cuita en foc reductor. Diàmetre: 26 cm. Pasta molt dura, compacta i amb impureses de calç. Desengreixant constituït per petites làmines de mica i quarç. Les parts més properes al llavi són de color amarronat, ennegrint-se a l'allunyar-se'n fins agafar tonalitats negres en la zona més allunyada de la vora.

Làm. V, 5. - Coll i llavi d'una urna feta a mà, reduïda. Diàmetre vora: 16 cm. El coll, de parets quasi verticals lleugerament obertes, és poc diferenciat del llavi, arrodonit; el començament del cos està marcat per una lleugera inclinació i aixamplament del coll. Pasta dura, compacta i amb desengreixant de quarç i mica. La de l'interior de la secció és de color amarronat i la de la part exterior de les parets és de color negre.

Làm. V, 6 i 9. - Fragment de la paret i vora, respectivament, d'una urna de grans dimensions feta a mà. El coll, poc diferenciat del llavi, és curt i de parets verticals, obrint-se a l'exterior a la part superior. Diàmetre vora: 20 cm. El començament del cos està decorat amb una línia d'impressions romboïdals i amb mugrons intercalats. La pasta és de color negre, tant a l'interior com a l'exterior. La superfície interna és polida i l'externa espatulada i fina. L'interior de la secció és de color vermell. El desengreixant està format per mica i quarç i conserva força impureses de calç. Peces semblants apareixen en el Puig de Sant Andreu (Ullastret), en el s. IV a.C. (6).

Làm. V, 7. - Vora d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 18'5 cm. Pasta dura compacta, de color negre i amb la superfície polida. Desengreixant de mica daurada.

Làm. V, 8. - Fragment sense forma pertanyent al cos d'una urna feta a mà i de característiques semblants a l'anterior. Conserva una decoració d'impressions en forma d'ametlla i incisions paral·leles obliques.

Làm. VI, 1. - Meitat superior d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 13'5 cm. Les parets del cos són gruixudes i es tornen primes a l'arribar al coll i al llavi. Aquest encara que és força arrodonit, acaba quasi en aresta. El coll és molt poc diferenciat i

quasi inexistent. Entre aquest i el començament del cos hi ha una faixa decorada amb incisions verticals i allargades. Pasta fosca, quasi negra, dura, força compacta i bastant ben depurada; amb desengreixant de quarç. Fractura irregular i rugosa al tacte.

Làm. VI, 2. - Base d'un gran recipient de ceràmica feta a torn i oxidada. Diàmetre: 11'5 cm. El començament de la base està ben marcat i la zona de repòs del peu és arrodonida. La forma de la part superior de la peça seria igual o molt semblant a les que reproduïm a la Làmina II (núms. 1 i 2). La base és umbilicada i presenta 13 forats de 2 mm. de diàmetre disposats regularment de dos en dos i en forma radial, la qual cosa ens fa pensar que aquesta peça hauria estat convertida en colador després d'haver estat cuita. La regularitat dels forats i la seva disposició ens fa rebutjar la hipòtesi d'una reconstrucció d'aquesta base en època antiga. La pasta és de color rosat fosc, bastant dura, compacta i homogènia. Fractura recta.

Làm. VI, 3. - Urna sencera feta a mà, de dimensions regulars. Diàmetre vora: 12 cm.; Diàmetre base: 8 cm.; Alçada: 17 cm. Forma similar a la d'altres peces comentades anteriorment. El llavi és pla, lleugerament arrodonit i poc diferenciat del coll, el qual té les parets verticals. La separació entre el coll i el cos està marcada per una faixa decorada formada per una veta de fang col·locada entorn la peça abans de coure's a la que van fer-se impressions en forma d'ametlla. La part exterior del coll és molt polida i espatulada. Aquesta forma correspon a la Fig. 6 de C. Riera, datada a la primera meitat del s. IV a.C. (7).

Làm. VI, 4. - Fragment de vora d'un vas fet a mà, baix i de superfície espatulada. Diàmetre vora: 14 cm. Pasta negra, dura, força compacta, homogènia i de fractura rugosa. Conserva, junts, dos mugrons allargats i foradats verticalment. En trobem algunes paral·leles al Puig de Sant Andreu d'Ullastret. És una forma que apareix a la segona meitat del s. V a.C. (8).

Làm. VI, 5. - Petita urna feta a mà, de parets bastant fines i cos globular. La vora, ben diferenciada del cos, està lleugerament inclinada cap a l'exterior, i la part superior del llavi és arrodonida. Diàmetre vora: 12 cm. Pasta color negre, dura. Superfície exterior polida.

SITJA 2

Làm. VII, 1. - Fragment de vora d'un *Kantharos* de ceràmica del tipus de "Saint Valentin" decorada en vermell a la part superior i amb decoració floral en blanc; fabricada a la Magna Grècia cap al darrer quart del s. V a.C.

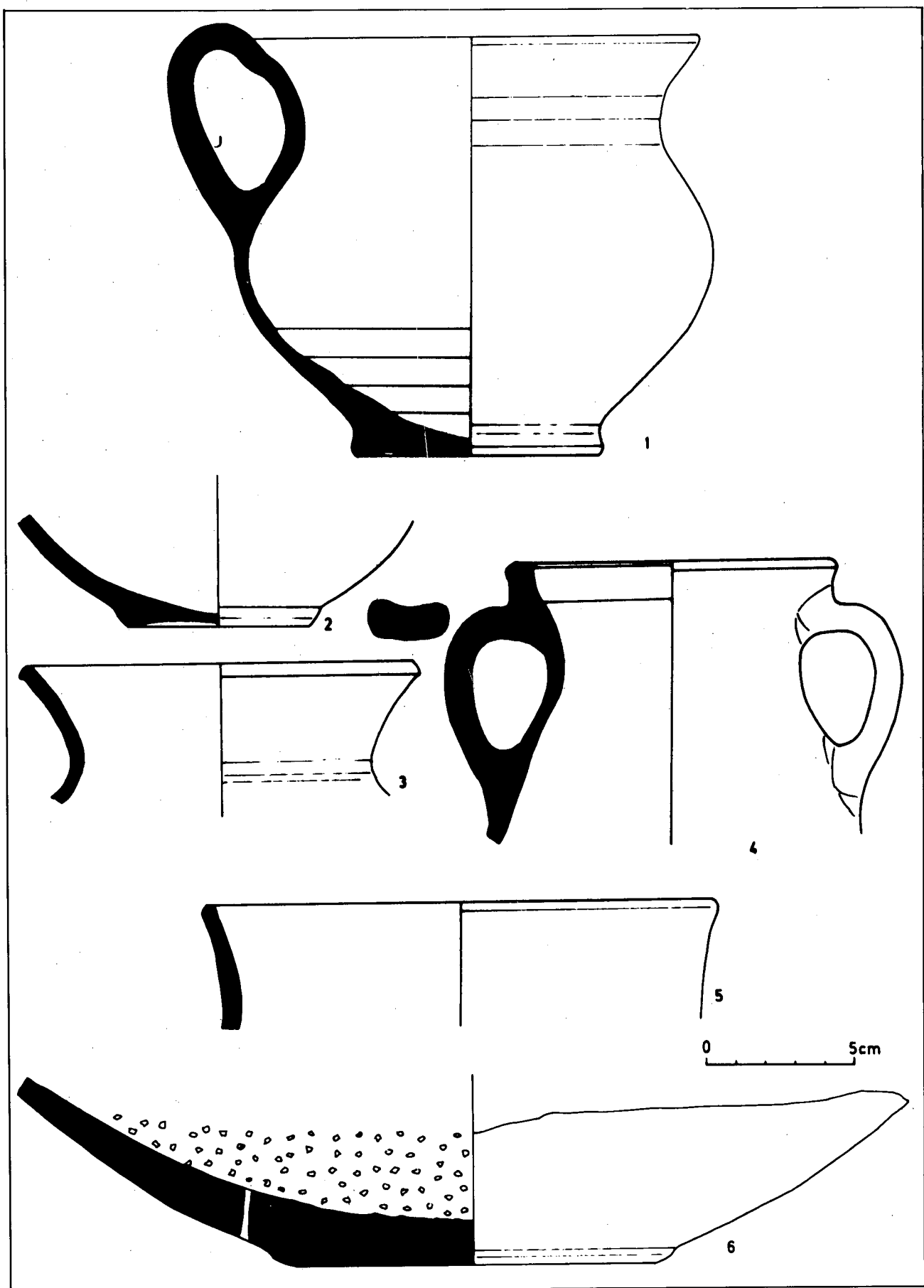
Làm. VII, 2. - Fragment de vora i començament de nansa d'un *Skyphos* àtic del tipus de "Saint Valentin". Pasta rosada i vernís negre molt lluent. També porta decoració floral amb pintura blanca.

Làm. VII, 3. - Fragment de base de ceràmica àti-

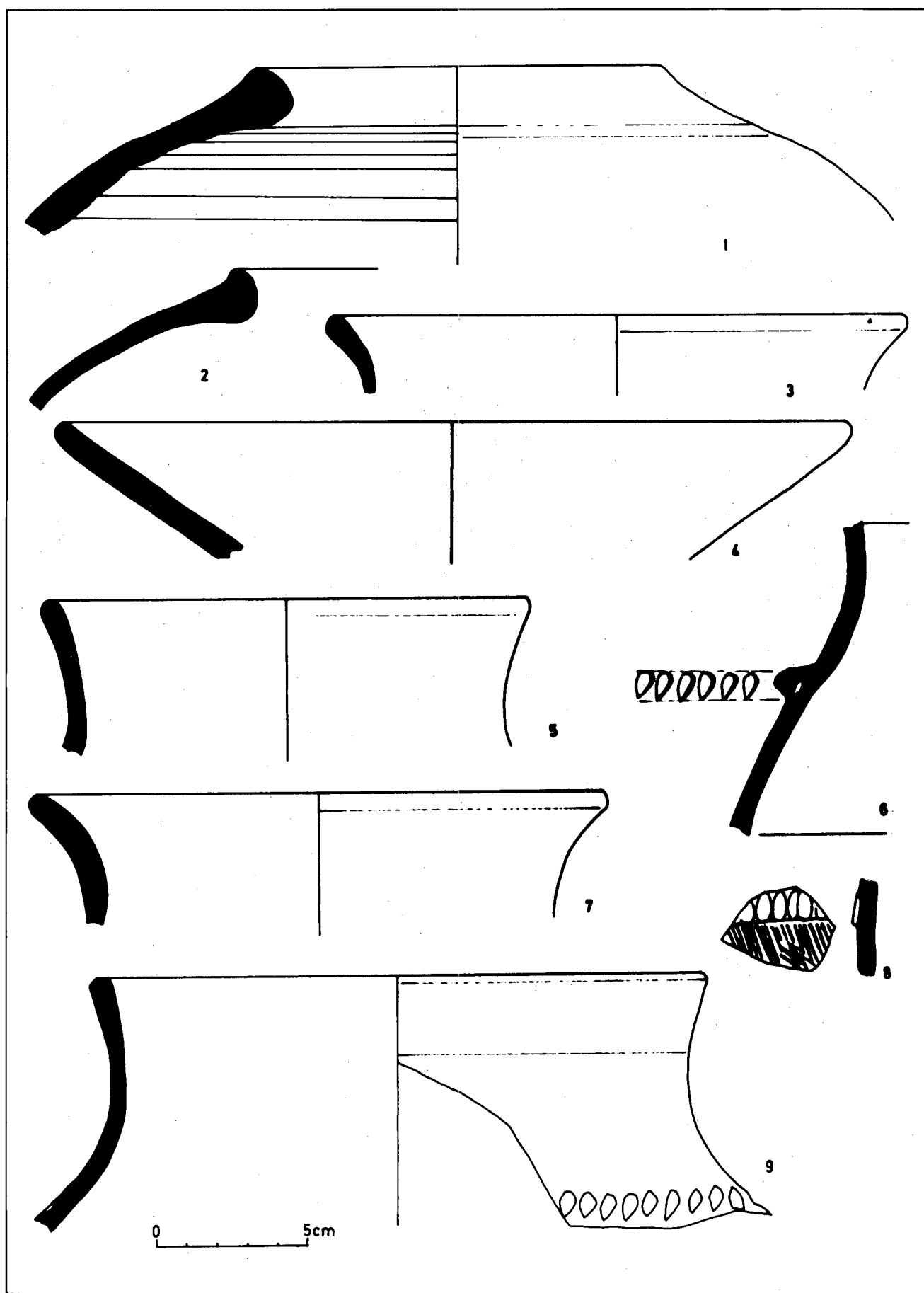
(6) OLIVA. *Actividades...* citat, a A.I.E.G., p. 329, fig. 57. Girona, 1956-57.

(7) RIERA CODINA, C. *La ceràmica a mà d'Ullastret*, a *CYPSELA* III, p. 124.

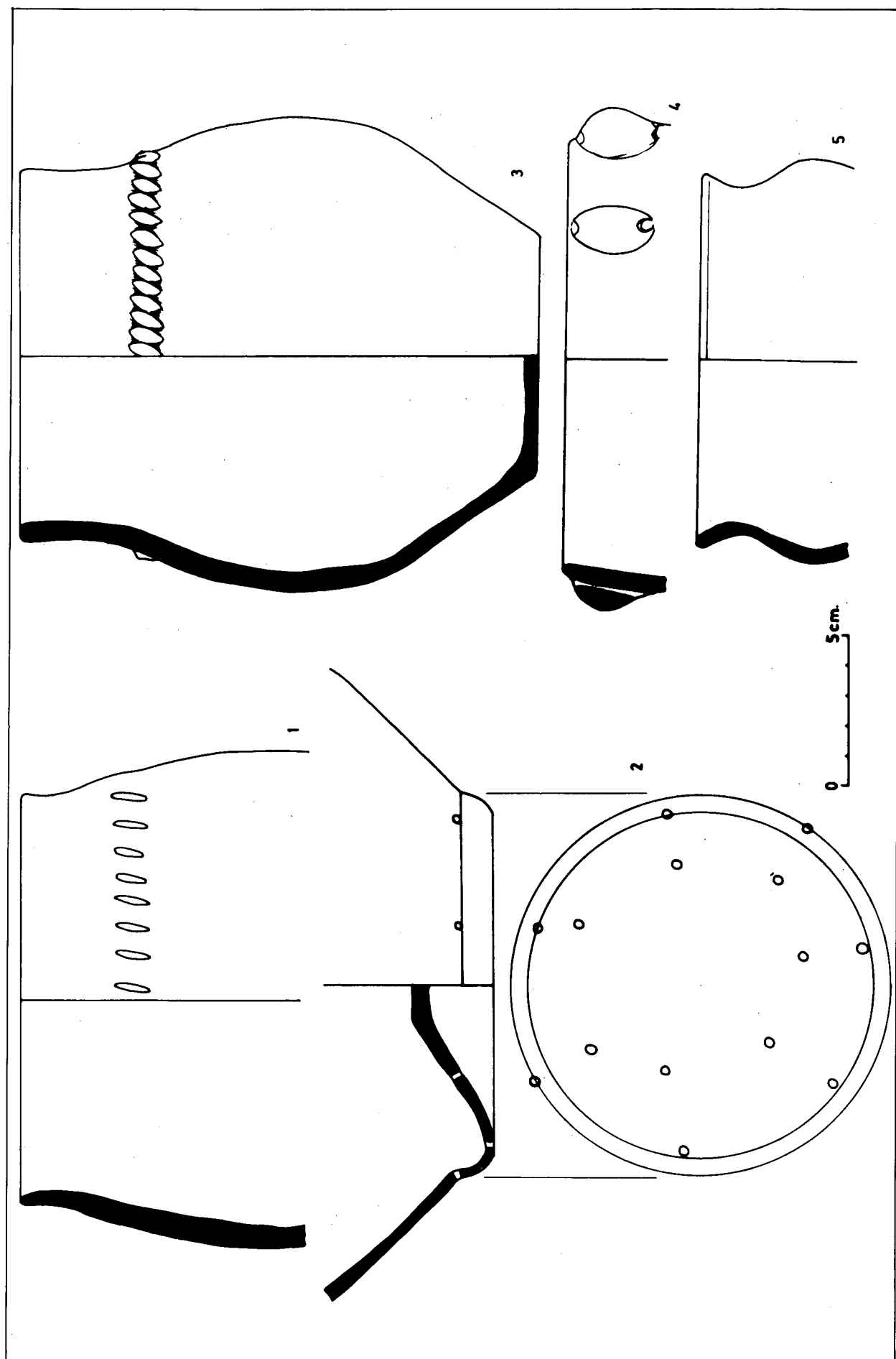
(8) RIERA CODINA, C. *La ceràmica...* citat, p. 124.

Làm. IV - 1 i 2) Vasos fets a torn i oxidats. 3 a 5) Urnes fetes a mà. 6) Base de morter indígena de ceràmica rosada. Sitja nùm. 1.

Làm. V - 1 i 2) Llavis d'àmfora ibèrica de boca plana. 3 a 9) Ceràmica ibèrica feta a mà. Sitja núm. 1.

Làm. VI - 1, 3, 4 i 5) Urnes ibèriques fetes a mà. 2) Base de colador de ceràmica a torn. Sitja núm. 1.

ca a la que manca el peu. La peça deuria ser de molt bona qualitat tenint en compte les característiques del fragment. El fons intern està decorat amb estampes fetes a rodeta. Deu correspondre a un Kylix.

Làm. VII, 4. - Nansa de ceràmica àtica de molt bona qualitat. Deuria pertànyer a un Kylix.

Làm. VII, 5. - Fragment de vora d'una àmfora ibèrica de boca plana, de característiques semblants a les de la primera sitja. Diàmetre vora: 11'5 cm.

Làm. VII, 6. - Coll i llavi d'una gerra de ceràmica grisa de forma idèntica a les de la sitja 1 (Làm. III, 1, 2 i 5). La seva procedència és probablement la mateixa que la d'aquelles, ja que la seva pasta reuneix les mateixes característiques. És de color gris i de tacte fi, dura, compacta i homogènia, encara que no és tan lluenta a l'interior. Fractura recta. Diàmetre vora 24'5 cm.

Làm. VII, 7. - Vas obert fet a mà i cuit en foc reductor. Li manca la base. Diàmetre vora: 12 cm. Les seves parets són verticals i el llavi, molt curt, està inclinat a l'exterior. Tota la superfície del vas és polida i fina al tacte.

Làm. VII, 8. - Vas obert fet a mà i reduït. Diàmetre vora: 14 cm. Pasta de color negre, dura i compacta. Tota la superfície del fragment és espatulada.

Làm. VII, 9. - Meitat superior d'un vas de cos ovoide fet a mà. Diàmetre vora: 11'7 cm. El coll, força alt, està separat del cos per una carena molt ben marcada. Pasta fina i ben depurada, amb punts de mica. Superfície interior de color amarronat; exterior de color negre i brunyida. És una forma que apareix a finals del s. V a.C. a Ullastret; a vegades va decorada amb impressions o incisions, com el fragment núm. 10 d'aquesta mateixa làmina. A Ullastret va acompanyada d'àmfora massaliota, àmfora de boca plana i ceràmica a torn pintada (9).

Làm. VII, 10. - Fragment del cos d'un vas ovoide fet a mà, de característiques semblants a l'anterior. El coll està separat del cos mitjançant una carena i una faixa decorada amb incisions. Pasta de color marró, de bona qualitat i brunyida.

Làm. VII, 11. - Fragment de fusaiola de color negre i de superfície polida.

Làm. VIII, 1. - Meitat superior d'una urna feta a mà i cuita en foc oxidant. Diàmetre vora: 10 cm. Pasta de color rosat, dura, mal depurada, amb grans de calç i desengreixant format per grans de quarç. La superfície exterior està recoberta d'una capa negra, brunyida i molt lluenta.

Làm. VIII, 2. - Meitat superior d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 8 cm. Pasta de color rosat fosc i amarronat, bastant ben depurada, no massa dura, de fractura irregular i rugosa. Desengreixant de grans de quarç i amb algunes impureses de calç. Està decorada amb quatre mugrons entre els quals hi ha incisions allargades i lleugerament inclinades.

Làm. VIII, 3. - Fragment de vora d'un vas fet a mà, massa petit per saber el seu diàmetre i inclinació exacta. Pasta de color negre, dura i amb les parets brunyides. Al començament del cos conserva una faixa decorada amb incisions obliqües molt fines.

(9) RIERA CODINA, C. *La ceràmica...* citat, p. 124, fig. 8. OLIVA PRAT, *Actividades...* citat, p. 284, fig. VII, 1954.

Làm. VIII, 4. - Meitat superior d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 11 cm. Probablement només tenia una nansa. Aquesta comença en el llavi i acaba en el cos. Pasta de color castany fosc o negre, dura, compacta i molt sorrenca. L'interior de la secció és de color rosat.

Làm. VIII, 5. - Petit vas fet a mà i cuit en foc reductor. Diàmetre vora: 7'7 cm. Diàmetre base: 4'8 cm. Altura: 9'7 cm. Està provist d'una nansa de secció rectangular amb els angles arrodonits, la qual arranca del llavi i va fins la part alta del cos. La pasta és dura, compacta, bastant homogènia, amb impureses de calç i desengreixant de mica i quarç. Fractura irregular. Una peça idèntica, procedent d'Ullastret, ha estat datada a començament del s. III a.C. (10).

Làm. VIII, 6. - Petit vas fet a mà, en forma d'urna i pasta oxidada. És molt irregular i poc simètric; mal polit i de superfície rugosa. Diàmetre vora: 5'5 cm. Diàmetre base: 3'3 cm. Altura: 7'7 cm. La pasta conté moltes impureses de calç i, com l'anterior, el seu desengreixant és de quarç i mica. Encara que la pasta és de color rosat a l'haver estat cuita en foc oxidant, la superfície externa del vas és afumada i de color negre. Per la forma, recorda la figura 12 de C. Riera, però sense nansa, que ella data a començaments del s. III a.C. (11). De totes maneres, cal tenir en compte que aquesta és una forma senzilla i amb una llarga tradició.

Làm. VIII, 7. - Vas fet a mà gairebé idèntic al núm. 5, però més petit. Diàmetre vora: 7 cm. Diàmetre base: 4'2 cm. Altura: 6'8 cm. També aquest té una sola nansa que comença en el llavi i arriba fins a mitjan cos. La pasta reuneix les mateixes característiques que la d'aquell. La seva forma recorda molt a la d'un vas trobat a la casa núm. 3 del recinte del Puig Castellet de Lloret, datat a la segona meitat del s. III a.C. (12).

Làm. VIII, 8. - Fragment de vora d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 22'5 cm. Pasta de color fosc, reduïda i dura; està pigallada de làmines de mica daurada i amb grans de quarç d'1 o 2 mm. de diàmetre. Fractura irregular i rugosa.

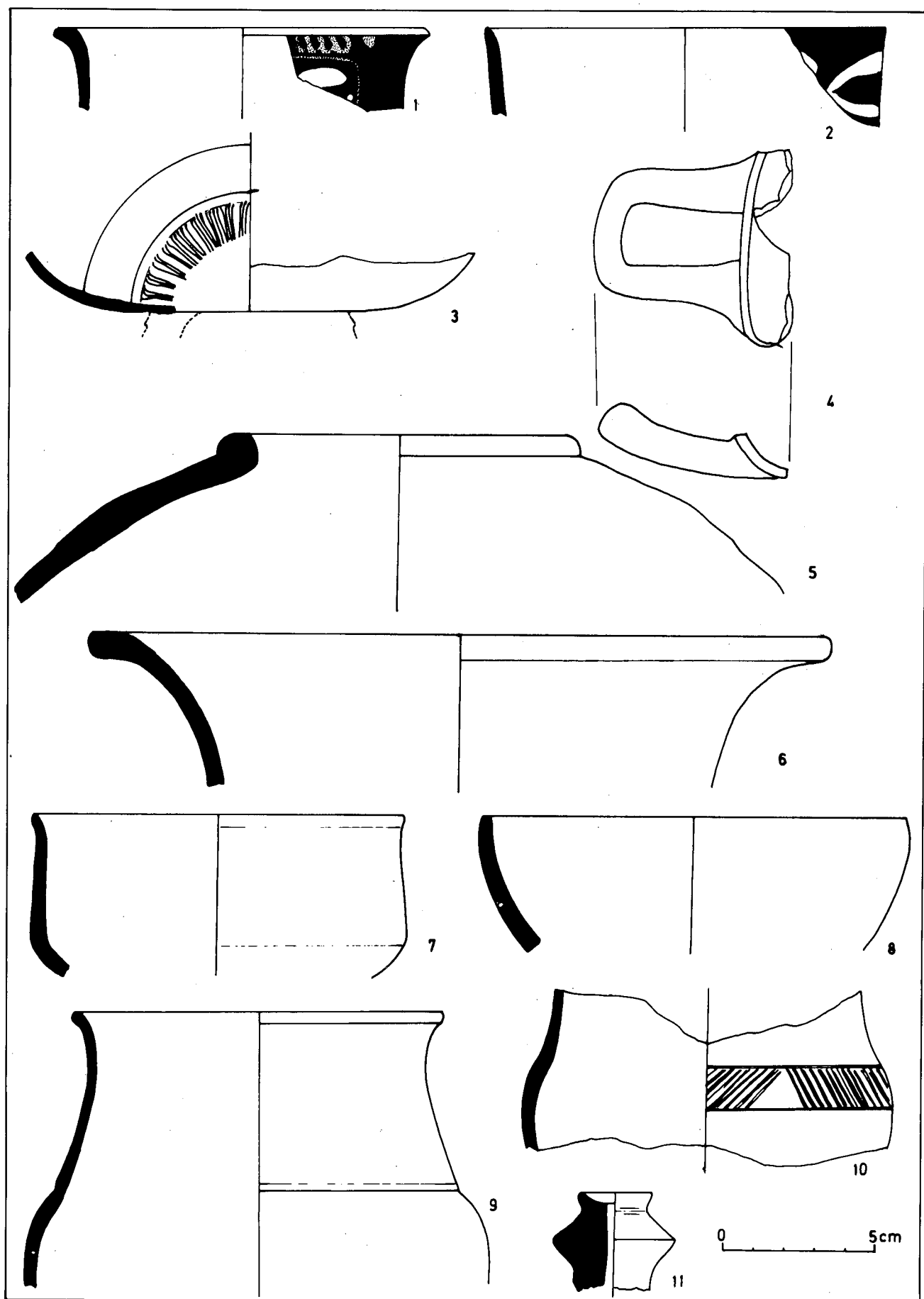
Làm. VIII, 9. - Fragment corresponent al coll i vora d'una urna que sembla feta a torn lent i cuit en foc reductor. Diàmetre vora: 14 cm. Desengreixant de grans de quarç i laminetes de mica daurada. Pasta bastant ben depurada, de fractura recta i rugosa. La paret exterior és de color castany fosc i lleugerament brunyida. El començament del cos està marcat per una línia de decoració impresa formant rombos.

Làm. VIII, 10. - Fragment de coll i llavi d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 13 cm. Pasta de color castany fosc, no massa compacta però dura. Desengreixant de mica daurada i quarç, amb algunes impureses de calç. Superfície exterior espatulada i fina.

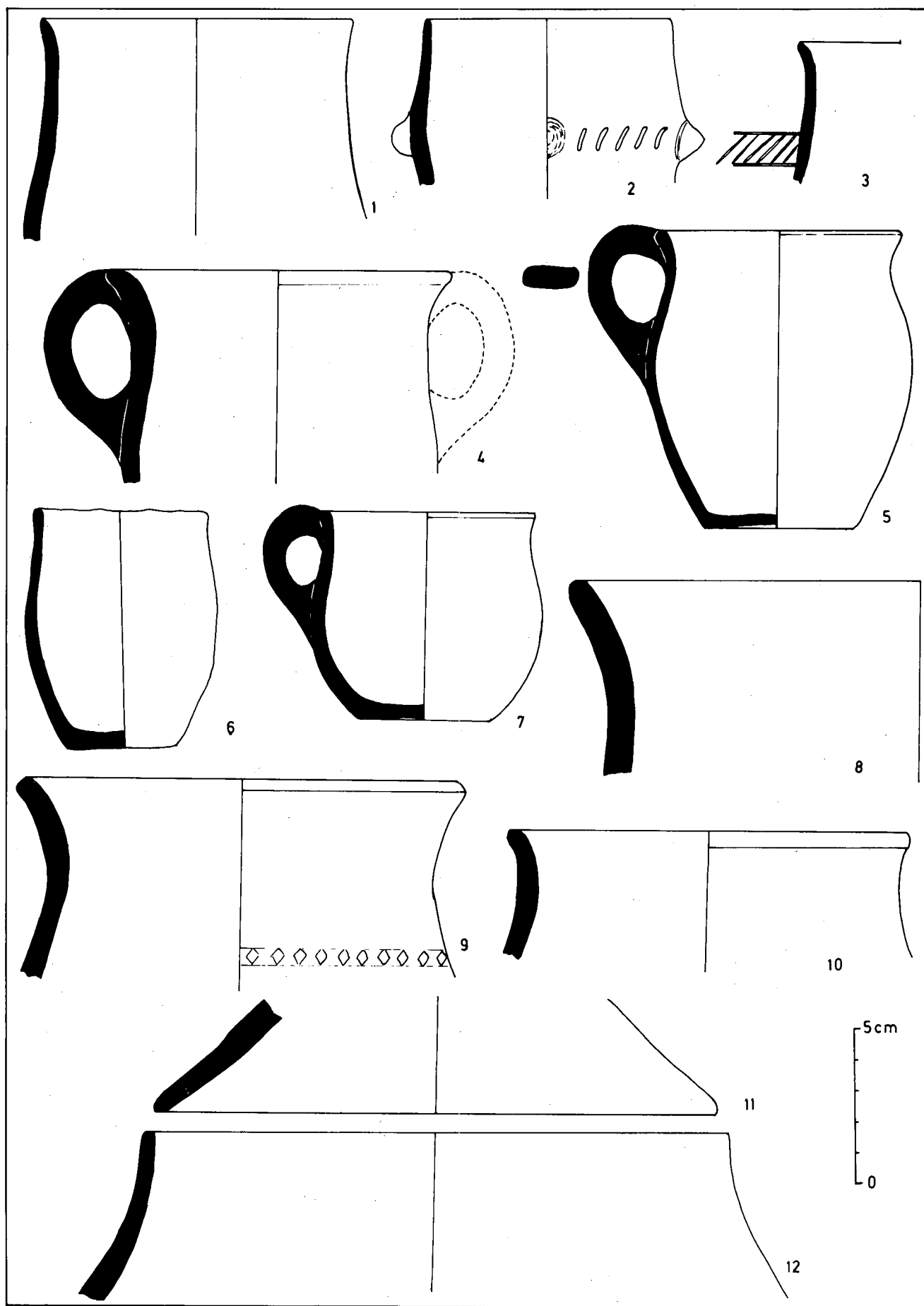
(10) RIERA CODINA, C. *La ceràmica...* citat, p. 124, fig. 14.

(11) RIERA CODINA, C. *La ceràmica...* citat, ps. 123-124, fig. 12.

(12) E. PONS; A. TOLEDO; J. LLORENS. *El recinte fortificat ibèric del Puig Castellet a Lloret de Mar*. C.I.A. Sèrie Monogràfica, p. 178, fig. LVIII. Girona, 1981.

Làm. VII - 1 i 2) Vores de vasos de ceràmica àtica del tipus de "Saint Valentin". 3 i 4) Base i nansa de ceràmica àtica. 5) Llavi d'àmfora ibèrica de boca plana. 6) Ceràmica grisa pseudo-focea. 7 a 10) Urnes fètes a mà. 11) Fusaiola. Sitja núm. 2.

Làm. VIII - Urnes fetes a mà procedents de la sitja núm. 2.

Làm. VIII, 11. - Vora d'una tapadora feta a mà i reduïda. Diàmetre vora: 18 cm. Pasta fosca, dura, mal depurada i de superfície rugosa. Fractura irregular.

Làm. VIII, 12. - Fragment de llavi i coll d'urna feta a mà i amb les parets inclinades a l'interior. Diàmetre vora: 18'6 cm. Pasta de color negre, bastant ben depurada, amb punts de mica i grans de calç i quarç. Fractura irregular i rugosa. La superfície exterior és espatulada, mentre que la interna només és polida i fina al tacte.

Làm. IX, 1. - Urna feta a mà, alta, esvelta i de perfil ovoide; de grans dimensions. Diàmetre vora: 19'6 cm.; diàmetre base: 13 cm. Altura 37'5 cm. El coll, quasi inexistent, és poc diferenciati en relació a la vora, però està separat del començament del cos de l'olla mitjançant una faixa decorada amb impressions. La part compresa entre el llavi i la faixa decorada té la superfície polida i fina, mentre que la resta del cos és més rugosa. La pasta és de color negre, dura, bastant homogènia i compacta. Fractura irregular i rugosa.

Làm. IX, 2. - Meitat superior d'una urna feta a mà, de perfil ovoide i amb la vora lleugerament exvassada, estrenyent-se a la part corresponent al coll. Diàmetre vora: 19 cm. Pasta de color castany fosc i negre en alguns llocs, bastant dura. La part superior del cos està decorada amb incisions verticals i allargades.

Làm. IX, 3. - Meitat superior d'una urna de perfil ovoide feta a mà. Diàmetre vora: 29'5 cm. La vora, exvassada, està separada del cos per una faixa decorada amb impressions en forma de fulles de desmai. Coll pràcticament inexistent. La superfície interior és de color negre cendrós; l'exterior vermella. Tota ella està pigallada de làmines de mica daurada i alguns grans de quarç de grans dimensions (de 2 a 5 mm.).

Làm. IX, 4. - Meitat superior d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 17 cm. La vora és molt curta i està inclinada a l'interior. El coll està ben diferenciati i separat del cos mitjançant una carena molt ben marcada, damunt la qual hi ha una línia decorada amb impressions rectangulars. La superfície externa del vas és de color negre i brunyida i l'interior de la secció és de color rosat. El desengreixant és de quarç i mica, amb moltes impureses de calç. És la mateixa forma que les de 7 i 8 de C. Riera, datades a finals del s. V. a.C. i començaments del s. IV a.C. (13).

Làm. IX, 5. - Fragment corresponent a la part superior d'una urna feta a mà. Diàmetre vora: 18 cm. Cos esvelt i de parets força verticals, encara que lleugerament ovoide. El llavi és exvassat i la separació entre el coll i el cos és poc diferenciada i només ve marcada per una línia decorada amb impressions en forma d'ones. Pasta de color castany fosc a l'exterior i rosada a l'interior de la secció. Pasta dura i força ben depurada, encara que conté algunes impureses de calç. Desengreixant de mica i quarç.

Làm. X, 1. - Fragment del coll i vora d'un vas fet a mà. Diàmetre vora: 18 cm. Pasta de color negre i

castany. Desengreixant de quarç i làmines de mica daurada i amb impureses de calç. El coll porta una faixa de decoració impresa. Per la forma, aquest vas és idèntic a altres apareguts a Pech Mahó, encara que aquells han estat datats en el s. III a.C. (14).

Làm. X, 2 a 5. - Diversos útils de pedra. El núm. 1 i 5 són polidors o esmoladors esporàdics amb senyals de desgast en una de les seves cares (15). Els núms. 3 i 4 són discs, un d'ells amb un forat central, sense senyals d'ús o desgast. Ignorem la funció d'aquests darrers, però és possible que s'utilitzessin com a pesos de xarxa.

DECORACIONS

Un elevat nombre de fragments ceràmics està decorat d'alguna manera. Entre aquests fragments cal fer dues distincions: els fets a torn, decorats amb pintura, i els fets a mà, decorats amb incisions o impressions. Concretant-nos en la ceràmica indígena, i deixant de banda les ceràmiques d'importació (les àtiques i la base jònica), no hi ha cap base decorada. En canvi, són nombrosos els fragments que tenen decorada la seva meitat superior i concretament el punt d'unió del coll amb el cos.

Quant a la ceràmica a torn oxidada, de la qual se'n van trobar 5 fragments de vora decorats i la meitat superior d'una urna formada per 93 fragments (Làm. II, 1), els motius sempre són els mateixos. Solen consistir en faixes més o menys amples de pintura vermella, negra o blanca. Cal remarcar la decoració de la peça anteriorment citada, la qual està formada per dues faixes paral·leles de color vermell en el coll, per sota les quals i fins arribar al punt on s'acaben les nanses, hi ha un espai decorat amb quatre faixes de pinzellades verticals limitades a la part baixa per altres línies horitzontals també de color vermell. També les nanses estan decorades amb els mateixos motius. Constitueix una peça excepcional dins la producció ibèrica de la zona.

Però sense dubte és la ceràmica feta a mà la que ofereix una més àmplia varietat de motius decoratius, els quals es complementen i vénen ressaltats en moltes ocasions per la forma dels vasos.

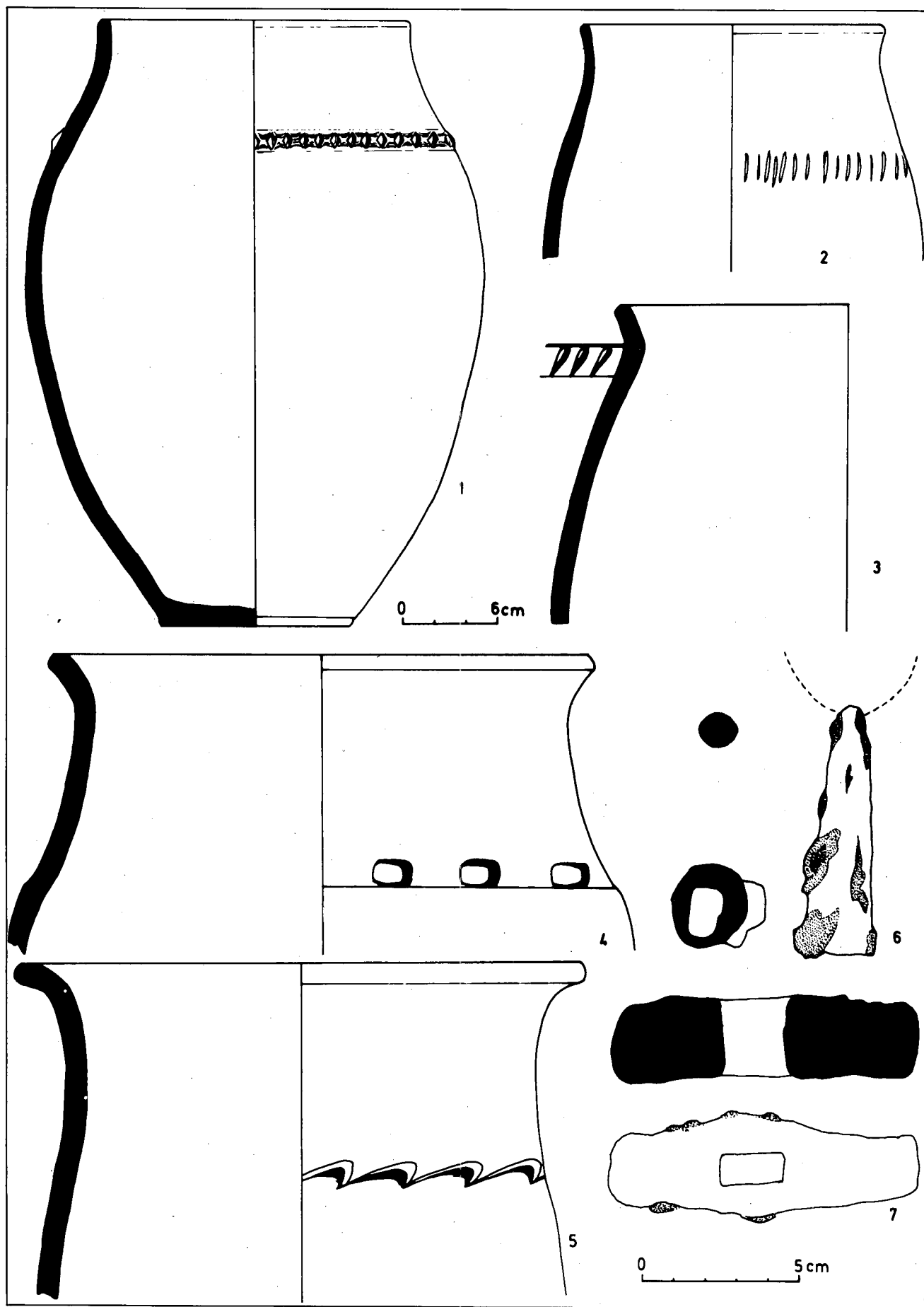
La decoració que trobem més sovint és la impresa. Sol estar formada per una sola faixa d'impressions que es situen a la part alta del cos i sovint marquen la separació —o unió— entre aquest i el coll (Làm. V, 6 i 9; Là. VIII, 9; Là. IX, 1 a 5; Là. X, 1). La forma de les impressions varia en cada peça, però la més corrent és la romboide o amigdaloida. A vegades aquests motius impresos es combinen amb altres incisos (Làm. V, 8). Una altra varietat és la formada per una veta de fang aplicada al cos del vas a la que posteriorment s'hi van fer les impressions (Làm. VI, 2).

L'altre tipus de decoració és la incisa. N'hi ha pocs exemplars i quasi tots ells els trobem damunt

(14) SOLIER, Y. *Découverte d'inscriptions sur plomb en écriture ibérique dans un entrepôt de Pech Mahó (Sigean)*, a *Rev. Arch. Narbonnaise*, XII, 1979, ps. 55-123.

(15) GENÍS ARMADA, M.T. *Els objectes lítics ibèrics (Illa d'en Reixach i Puig de Sant Andreu -Ullastret- i Puig Castellet -Lloret de Mar-)*. Memòria de Llicenciatura. U.A.B. 1981.

(13) RIERA CODINA, C. *La ceràmica...* citat, p. 124, fig. 7 i 8.

Làm. IX - Sitja núm. 2. 1 a 5) Urnes fetes a mà decorades. 6) Punta de ferro. 7) Martell de ferro.

superfícies polides o brunyides (Là. VII, 10; Là. VIII, 3). La part decorada sempre està situada al començament del cos i en les peces de superfície brunyida està formada per línies inclinades molt fines i limitades a dalt i a baix per dues incisions paral·leles. Algunes vegades aquestes incisions es combinen amb mugrons (Là. VIII, 2), però el més freqüent és que no n'hi hagi (Là. IX, 2).

Encara podríem parlar d'un darrer tipus de decoració; aquella que està formada per dos mugrons allargats i foradats verticalment (Là. VI, 4); però aquests apèndix responen, creiem, més a motius funcionals que decoratius.

CRONOLOGIA

El material que pot datar-nos amb precisió el reompliment de les sitges és escàs. Tan sols alguns fragments de ceràmiques àtiques del tipus de "Saint Valentin" i les ceràmiques ibèriques decorades amb pintura blanca. És prou cert que alguns dels vasos fets a mà poden ser datats amb certa precisió, més que res per comparació amb altres de la mateixa forma trobats als jaciments d'Ullastret i en alguns altres poblats indígenes d'aquesta àrea geogràfica. Tanmateix, s'ha pogut establir unes línies evolutives i cronològiques segures pel que fa referència als d'Ullastret (16), però sovint podem comprovar que urnes d'identica forma apareixen en contextos cronològics diferents en cada poblat. Molt probablement això deu ser degut al fet de tractar-se de formes senzilles que no procedeixen de cap gran taller, sinó que eren fabricades pels mateixos que se'n havien de servir, cosa que podem comprovar en un elevat nombre de ceràmica feta a mà de Saus, l'argila de les quals reuneix les mateixes característiques quant a textura i desengreixant.

D'altra banda, encara que existissin unes modes en cada període concret és lògic suposar que es podria haver mantingut una tradició en la producció d'urnes d'algunes determinades formes i característiques.

Quant a les ceràmiques àtiques, els pocs fragments recuperats corresponen tots ells a finals del s. V o al primer quart del s. IV a.C., igual que la ceràmica ibèrica decorada amb pintura blanca i a vegades amb blanc i vermell. Aquesta ceràmica, que a Ullastret sol anar associada amb àtiques de figures roges, es troba en aquell poblat en contextos de la segona meitat del s. V a.C. i en el Camp Triangular del Puig de Sant Andreu hi és present a començaments del s. IV a.C. (17). En altres jaciments giro-nins (Creixell, la Creueta, etc.) arriba fins a finals d'aquell segle i a vegades apareix juntament amb ceràmica campaniana A ja ben entrat el s. III a.C. (18).

Ja dèiem que la data de la ceràmica feta a mà és més difícil d'establir. Malgrat tot, hem pogut comprovar que la major part dels vasos formen un grup cronològicament molt homogeni. Basant-nos en l'estudi que C. Riera va fer de les ceràmiques a mà de l'*oppidum* d'Ullastret, podem dir que l'urna núm. 3 de la làmina VI correspon a la primera meitat del s. IV a.C. (18). Lleugerament anteriors (apareixen a finals del s. V a.C.) són les peces de cos ovoide reproduïdes a la làmina IX (núms. 1 a 5), totes elles decorades (19). També d'aquesta mateixa època són les ceràmiques fetes a mà i brunyides (Là. VII, 9 i 10). Tenint en compte les seves característiques creiem que malgrat no haver trobat paral·lels prou clars podem situar la resta de ceràmiques indígenes fetes a mà aparegudes en les sitges de Saus en un període que "grosso modo" iria des de finals del s. V a.C. fins el primer quart del s. IV a.C.

Però no tot el material ceràmic de les sitges es pot situar dins un àmbit cronològic tan estret. Per la seva forma, hi ha vasos fets a mà que en altres jaciments perduren fins ben entrat el s. III a.C., com són els núms. 4, 5, 6 i 7 de la làmina VIII, el darrer dels quals recorda per la seva forma al trobat a la casa núm. 3 del Puig Castellet de Lloret (20), en un contexte de la segona meitat del s. III a.C. Aquesta cronologia pot ser vàlida per les peces núm. 5 i 6 i és confirmada per C. Riera (21). Cal dir, però, que aquesta forma no és exclusiva del s. III a.C. i que respon a una tradició més antiga; una bona prova és el fet de trobar-se a les sitges que estudiem, en un clar contexte de començaments del s. IV a.C.

Uns altres materials que tenen un origen més antic, i que en aquest cas estan fets a torn, són les vores i bases de ceràmica grisa imitant formes focces fabricades, però, al sud-est de França (Là. III, 1, 2 i 5). Algunes de les trobades a Enserune han estat datades en el s. VI a.C. (22), i les de la necròpolis de Saint-Julien, que van acompanyades de ceràmiques àtiques, es situen entre el 520-510 i el s. IV a.C. (23).

El darrer conjunt de ceràmiques el formen els nombrosos fragments d'àmfora ibèrica de boca plana o de la costa catalana. Aquests recipients presenten una gran varietat tipològica en l'acabament dels llavis, tal com pot observar-se en la làmina II, però ara per ara és difícil poder atribuir una cronologia a aquests fragments; caldria, en tot cas, un estudi aprofundit de sèries completes de recipients per poder-ne treure la línia evolutiva i algunes conclusions cronològiques. L'únic que sabem és que estan presents en els jaciments indígenes des del s. V-IV fins al s. I a.C.

(19) RIERA CODINA, C. *La ceràmica a mà d'Ullastret*. Memòria de Llicenciatura. Universitat de Barcelona., 1978. p. 135.

(20) E. PONS; A. TOLEDO, J. LLORENS. *El recinte fortificat...* citat, fig. LVIII.

(21) RIERA CODINA, C. *La ceràmica...* citat, p. 124, fig. 12 i 14.

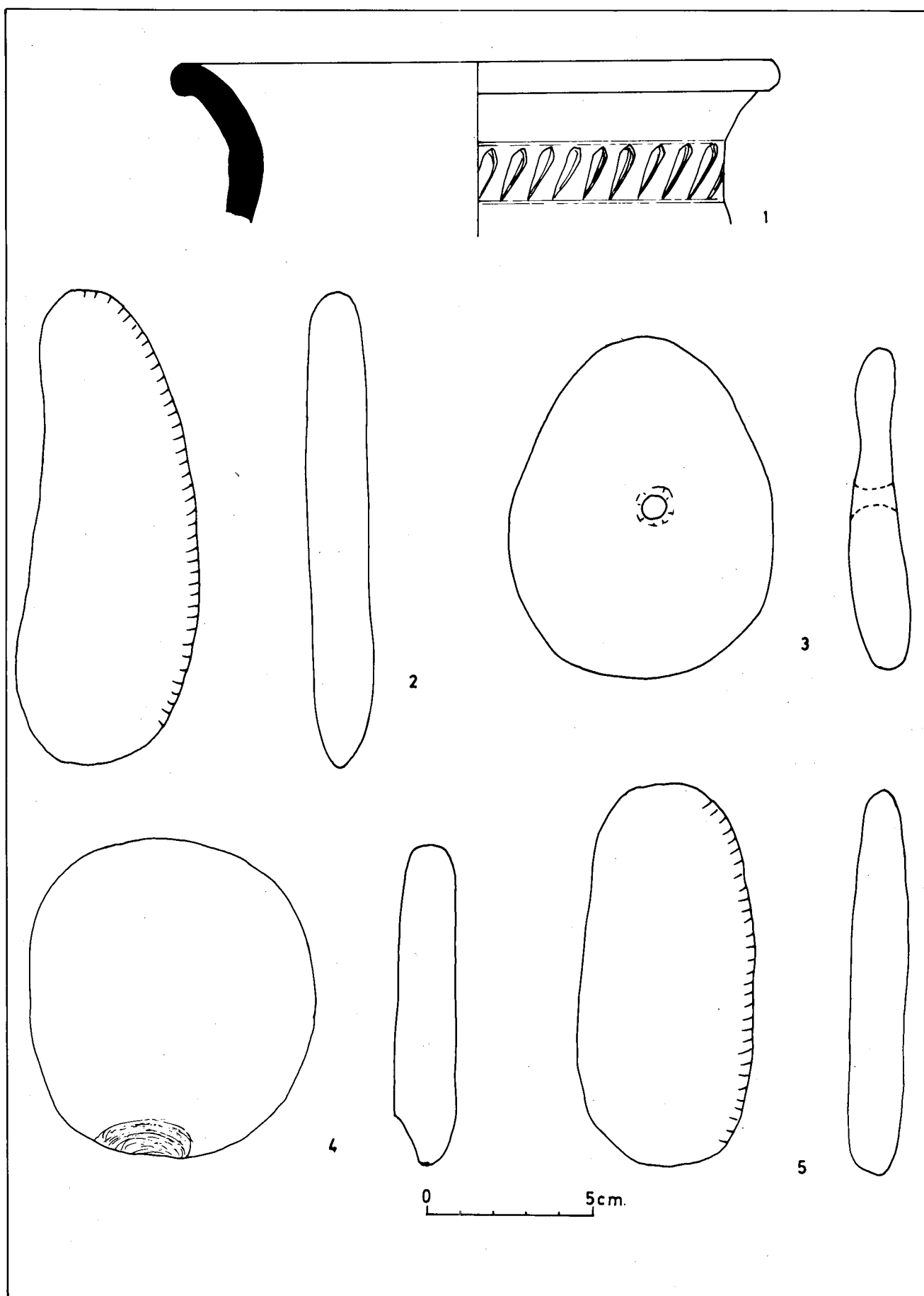
(22) GALLET DE SANTERRE, H. *Fouilles dans le quartier...* citat, ps. 39-83.

(23) LLINAS ROBERT. *La nécropole de Saint-Julien...* citat, ps. 18 i 25, fig. 17.

(16) RIERA CODINA, C. *La ceràmica...* citat, ps. 117-126.

(17) MARTÍN ORTEGA, A. *La ceràmica decorada amb pintura blanca de les comarques costeres del N.E. de Catalunya*, a *CYPSELA II*, ps. 158-160.

(18) MARTÍN ORTEGA, A. *La ceràmica decorada...* citat, p. 160.

Làm. X - 1) Vora d'urna feta a mà decorada amb impressions. 2 a 5) Utensilis de pedra. Procedents de la sitja núm. 2.